
Felelősség és helytállási kötelezettség a társaságok jogában a Kereskedelmi Törvénytől az első társasági törvényünkig

Mohai Máté*

Jelen tanulmányban a társasági jogi felelősséget és helytállási kötelezettséget érintő magyarországi jogalkotás alakulásának rövid bemutatására teszek kísérletet, esetenként a hazai jogfejlődésre hatást gyakorló külföldi példák bemutatásával. A Polgári Törvénykönyv hatálybalépése, valamint az új Cégtörvény tervezete is komoly változásokat hozott, illetőleg fog hozni ezen a téren, ezért érdemes lehet visszatekintenünk e jogterület történetének hazai alakulására.

1. A Kereskedelmi Törvény megalkotása és általános jellemzése

Bár a gazdaság és kereskedelem szabályozásának igénye már a XVIII. század végén megjelent, a magyar társasági jog kodifikációja csak a XIX. század derekán indult el. A reformországgyűléseken elfogadott törvények közül a közkeresetre összeálló társaságok jogviszonyairól szóló 1840. évi XVIII. törvényt tekinthetjük az első állomásnak, amely meglehetősen rövid epizód a szabályozás történetében, hiszen a forradalom és szabadságharc után az osztrák kereskedelmi törvényt kellett hazánkban alkalmazni.¹

Itthon először a pesti kereskedői testület indított mozgalmat egy „saját” kereskedelmi törvény megalkotása érdekében, amikor 1862. május 1-én a magyar udvari kancelláriához benyújtott előterjesztésében az ország anyagi tönkremenetelére hivatkozással a német kereskedelmi törvény és az általános német váltórendszabályok mielőbbi „behozatalát” sürgette. Bizonyos kezdeti nehézségeket követően a magyar kancellária 1864. október 12-én kelt legfelsőbb elhatározása után a kérdéses törvényeknek a hazai jogrendszerbe történő átültetésével kapcsolatos véleményadás és tanácskozás végett egy héttagú bizottságot nevezett ki, mely 1864. november 24-től december 1-ig kidolgozta azon

---

* Ügyvéd; egyetemi tanársegéd, Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Jogi Tanszék.

¹ Barta Judit – Harsányi Gyöngyi – Majoros Tünde – Ujváriné Antal Edit: *Gazdasági társaságok a Polgári Törvénykönyvben*. Patrocinium, Budapest, 2016. 17.

javaslatokat, melyek alapján a két törvénykönyv Magyarországon hatályba léphetett volna. E munkálatok azonban felterjesztés helyett levéltárba kerültek. De a megindult mozgalom többé már nem volt megállítható: a kereskedelmi kodifikációt támogatta a pesti ügyvédi egyesület II. osztálya – elsősorban Apáthy István korabeli ügyvéd és egyetemi tanár -, valamint az I. magyar jogászggyűlés is, mely különösen a német kereskedelmi törvénykönyv implementálását sürgette, mígnem a földművelés, ipar és kereskedelemügy élén álló Szlávy József miniszter is elérkezettnek látta az időt egy kereskedelmi törvény megalkotására.²

A tényleges kodifikáció 1872-ben vette kezdetét, ekkor bízta meg ugyanis a kormány Apáthy Istvánt a kereskedelmi jogi törvénytervezet elkészítésével, aki 1873 elejére be is fejezte a munkát, amely sok esetben a német kereskedelmi törvény fordítását jelentette, így pl. a szövetkezeteket még nem is szabályozta. A tervezetet 1873 novemberétől 1874 decemberéig egy huszonhét tagú szakértekezlet vitatta meg, összesen nyolcvanhét ülés keretében. A törvényjavaslat 1875. április 2-án került az országgyűlés elé, amely bizottságot küldött ki az előterjesztés vizsgálatára. A bizottság április 19-én utalta vissza a t. ház elé, ahol négy ülésben tárgyalták meg az anyagot. A főrendiház május 5-én fogadta el a javaslatot, amelyet a király május 16-án szentesített. Az 1875. évi XXXVII. törvénycikk, a Kereskedelmi Törvény (a továbbiakban: K.T.) 1876. január 1-jén lépett hatályba.³

A K.T. általános részből és két fő részből állt. Az I. része a kereskedőket és kereskedelmi társaságokat, a II. része a kereskedelmi ügyleteket tárgyalta összesen 566. §-ban. Hazánk kereskedelmi törvénykönyvtervezetében, majd az elfogadott kódexben a német hatások erőteljesen érződtek (de komoly eltérésekkel is találkozhatunk a német törvényhez képest, mint azt látni fogjuk), hangsúlyozni kell azonban, hogy abban Apáthy István és más, a kor kiemelkedő kodifikátorainak számító jogtudósok, bírák, ügyvédek által megtestesített honi jogtudomány és joggyakorlat eredményei is jelen voltak. A kereskedelmi törvény Szlávy Károly értékelése alapján a kodifikálatlan köztörvényi magánjogunknak is egyik fő forrása lett, mert számos rendelkezése nem specifikusan kereskedelmi jellegű, s így ezek a rendelkezések könnyen szívódtak fel a köztörvényi magánjogi bírói gyakorlatban is. Az általános magánjogi kódex hiányában a K.T. volt az az alap, melyre a jogalkalmazás a kereskedelmi élet körén kívül eső, főként kötelmi jellegű jogviszonyokból eredő jogviták elbírálásánál támaszkodni tudott. A kereskedelmi törvény nálunk is egyetemes joggá tette a kereskedelmi jogot, és nem – miként az 1807-es Code de commerce – zárt rendszerré formálta azt.⁴

A K.T. 1. §-a szerint kereskedelmi ügyekben, ha azok iránt a jelen törvényben intézkedés nem foglaltatik, a kereskedelmi szokások irányadóak, ezek hiányában pedig az általános magánjog alkalmazandó. Az első szakasz a törvény tárgyát és forrásait, valamint utóbbiak rangsorát is kijelöli. Ennek megfelelően kereskedelmi ügyekre elsősorban a K.T.-t, ha az megfelelő rendelkezést nem tartalmazott, a

² Neumann Ármán: *A kereskedelmi törvény magyarázata*. Kiadta Zilahy Samuel, Budapest, 1878. 20-21.

³ Papp Tekla: *Társasági jogi jogalkotásunk rövid története, európai kitekintéssel*. In: Ünnepi tanulmányok Sárközy Tamás 70. születésnapjára. Lectum Kiadó, Szeged, 2010. 271.

⁴ Nochtá Tibor: *Társasági jog*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2011. 66-67.

kereskedelmi szokásokat, végül pedig az általános magánjog szabályait kellett alkalmazni. A korabeli jogirodalmi nézetek szerint a kereskedelmi törvényt – Polgári Törvénykönyvünk harmadik könyvéhez hasonlóan – elsősorban diszpozitív szabályok alkották.

Különösen érdekes megoldásnak tekinthető az általános magánjog szabályainak alkalmazása, melyet a törvényjavaslat tárgyalására összehívott értekezlet egynéhány résztvevője sem hagyott szó nélkül: „...miután magánjogi codex hiányában ily ingadozó alapon nyugvó jogforrást felvenni annálkevésbé kellene, mert régiebb törvényeink határozatait kifejlődött forgalmi kereskedelmi viszonyainkra amugy sem lehet alkalmazni, és a gyakorlat subsidiarius jogforrásul az osztrák polg. törvénykönyvet használja...”. Ellenérvként hozták fel: „...hogya nem is szerves magánjogi törvénykönyvünk, de igenis vannak és érvényben állnak magánjogi törvényeink, melyeket mellőzni, vagy nem létezőnek tekinteni s azért a jogforrások közül magánjogunkat kihagyni lehetetlen...”.⁵

A kereskedelmi törvényben szabályozott társaságokra specifikált kárfelelősségi szabályok kiindulási alapját és egyben háttérét is mindenekelőtt a fenti szabályban lehetséges fellelni.⁶ A hivatkozott rendelkezés természetesen a kereskedelmi ügyleti szabályokra sokkal közvetlenebbül, míg a társaságokra – ezen belül a kárfelelősségi normáira – inkább indirekt módon hatott, illetőleg az általános magánjoghoz viszonyítottan szigorúbb felelősségi rendelkezéseket megfogalmazó K.T. esetén a törvényi jog volt elsődleges, míg a jogszokás csak törvénytöltő erővel bírt.⁷

A K.T. a közkereseti társaságot, a betéti társaságot, a részvénytársaságot és a szövetkezetet tekintette kereskedelmi társaságnak (61. §), az alkalmi egyesületeket azonban nem, bár szabályokat utóbbi vonatkozásában is tartalmazott (62. §).

A K.T. a kereskedelmi társaságok felosztása tekintetében, mind a német, mind pedig a francia kereskedelmi törvénytől lényegesen eltért. Egyrészt sem a részvényekre alapított betéti, sem a nevezetlen társaságokat, sem pedig az alkalmi egyesületeket nem tekintette kereskedelmi társaságnak, másrészt viszont annak nyilvánította a szövetkezeteket.

A korabeli jogtudomány elismert tekintélyei általában egyetértettek abban, hogy a részvényekre alapított betéti társaságok – melyek Franciaországból veszik eredetüket és Németországban csak 1848 óta voltak jelen nagyobb számban – keletkezési oka a Code de commerce azon intézkedésében keresendő, mely a részvénytársaságok megalapítását állami engedélyhez kötötte. A francia kereskedelmi törvény 37. cikke ezzel az engedélyezési rendszerrel a kereskedelmi forgalom szabad bonyolódását lényegesen megnehezítette. Az engedély beszerzésének kötelezettségét kijátszandó folyamatok a kereskedők az állami engedélyezés alá nem eső betéti társasági formához, melynél a Code de commerce 38. cikke szerint a kültagok betétei részvényekre feloszthatóak voltak anélkül, hogy

⁵ Neumann Ármin, id. mű, 43.

⁶ Nochtá Tibor: *A magánjogi felelősség útjai a társasági jogban*. Dialóg Campus, Budapest-Pécs 2005. 20.

⁷ Nochtá Tibor: *Társasági jog*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2011. 67.

ez társasági formaváltást eredményezett volna. Arról, hogy a kereskedelmi forgalom Franciaországban milyen mértékben használta ki a törvény utóbbi rendelkezését, a párizsi kereskedelmi törvényszék statisztikai kimutatása tanúskodott, mely szerint az 1855. július 1-től 1856. július 1-ig alapított betéti részvénytársaságok név szerinti tőkéje 1.926.671,000 frankra rúgott. Miután azonban a francia törvényhozás a részvénytársaságok alapításának állami engedélyhez kötöttségét megszüntette, a részvényekre alapított betéti társaságok jelentősége erőteljesen háttérbe szorult, mivel a kereskedelemnek nem volt többet égető szüksége erre a társasági formára. Németországban a betéti részvénytársaságok szintén az rt.-k alapításának szigorú feltételekhez kötése miatt voltak népszerűek a kereskedők körében. Valahányszor a kormány a részvénytársaság alapításához szükséges engedély kiadását megtagadta, vagy ha a felek az engedély megszerzésével járó nehézségeket és költségeket kívánták elkerülni, részvényekre alapított betéti társaságot hoztak létre.⁸ A magyar kereskedelemnek a részvénytársaságok alapításához szükséges állami engedély előírásának hiányában nem volt szüksége ilyen társasági forma létrehozására.

A K.T. az ún. csendes társaságokat (*stille Gesellschaft*) sem vette fel a kereskedelmi társaságok közé, mivel azok harmadik személyek irányában nem is minősültek társaságnak, tagjaik egymáshoz való viszonyait pedig kölcsönös megállapodásaik, vagy ilyenek hiányában a magánjogi elvek szabályozták. Az ún. csendes tagok felelőssége és jogai megegyeztek a betéti társaság kültagjaival. Harmadik személyek irányában azonban az egyes személyek ilyen szövetsége nem minősült társaságnak, mivel a csendes társasági üzlet tartozásaiért kifelé csak egy személy felelt, kereskedelmi ügyleteiből csak egy személy szerzett jogokat és vállalt kötelezettségeket, maga az üzlet csak egy személy tulajdonában állt, s a csendes tagok betétei is csak e személy tulajdonába mentek át, az egész üzletvezetés csak e személy - az üzlet tulajdonosa - neve alatt futott, aki ezért társasági viszony fennállásának feltüntetésétől törvényileg el volt tiltva. A csendes társaság tehát tulajdonképpen nem is volt társaság, hanem csak egy minősített kölcsönszerződési viszony az üzlet tulajdonosa és a csendes tagok között, akik a közönséges hitelezőktől csak abban különböztek, hogy az üzletbe befektetett tőkéik után az üzlet tulajdonosától, mint adóstól nem csak rendes kamatokat, hanem ha az üzlet nyereségesen működött, a kamatokon felül bizonyos nyeresémosztalékot is igényelhettek, ha pedig az üzlet veszteségesen működött, kamataiknak, sőt, akár befektetett tőkéiknek elvesztését is viselni voltak kötelesek. Csőd esetén pedig a csendes tagok a közönséges hitelezőkhöz hasonlóan betéteik erejéig terjedő követeléseiket a csődtömeg ellenében bejelentheték.⁹

A kereskedelmi társaságok jogi minőségüket tekintve lényegesen különböztek a római jog szerinti társaságoktól. A régi római jog ugyanis a társaságot (*societas*) csak szerződési viszonynak, egyes természetes személyek összességének tekintette, melyben maguk a társaság tagjai voltak alanyai azon jogoknak és

⁸ Apáthy István: *Kereskedelmi jog: tekintettel a nevezetesebb európai törvényekre*. Eggenberger, Budapest, 1886. 142-143.

⁹ Mutschbacher Viktor: *A kereskedelmi jogtudomány elemei a magyar kereskedelmi törvénykönyv szabályaihoz alkalmazva*. Nyomatott Taizs József könyvnyomdájában, Pécs, 1884. 148-149.

kötelezettségeknek, melyeket a társaság és harmadik személyek között létrejött jogügyleteket hoztak létre, és melyekben az egyes tagok a társaság tartozásaiért mindig a közöttük fennállott szerződés szerint voltak *pro rata*¹⁰ vagy *in solidum*¹¹ felelősek.¹² A magánjogi (római) societásnál az összes társasági tag korlátlan felelőssége csak akkor állt fenn, ha a jogügylet, melyből a társasági kötelezettség keletkezett, a társaság közös képviselője által lett megkötve.¹³ A kereskedelmi társaságoknál a tagok felelőssége nem terjedt ki mindig azoknak egész vagyonára, rendszerint azonban egyetemleges volt.¹⁴ A magánjogi társaság nem volt jogi személy, hanem csak intern (kötelmi) viszony a társaság tagjai között. Ha volt is bizonyos vonatkozásokban elkülönített társasági vagyona, ez mégsem önálló vagyon, hanem csupán az egyes tagok vagyonának kiegészítő része (alvagyon).¹⁵ A kereskedelmi társaságok ellenben önálló jogi személyek, melyek a tagokétól teljesen különálló jogalanyisággal bírtak.¹⁶

A magánjogi társaság (societas) tehát olyan szerződéses jogviszony-jelleggel bírt, amely harmadik személyek irányában a tagokat közvetlenül jogosította és kötelezte. A kereskedelmi társaságok a forgalom önálló alanyaiként, mint jogi személyek közvetlenül is jogosítva és kötelezve voltak (Gesamthand-rendszer). A jogi szabályozásban a societas-elnnek a magánjogi társaságokra vonatkoztatása, illetőleg a Gesamthand-rendszernek a kereskedelmi társaságokra illesztése folytán a magánjogi társaság nem volt önálló egység, míg az együttes közösséget megjelenítő kereskedelmi társaság a vagyont dologilag is megkötötte. A kereskedelmi társaság vagyona a Gesamthand alapján a társaság célját szolgáló zárt, a tagokétól elkülönült vagyonná válik és csupán a társaság feloszlása, vagy a tag kiválása esetén lazul meg a társasági vagyon rájuk eső része feletti rendelkezés dologi lekötöttsége és nyeri vissza a tag rendelkezési jogát. A kétféle típusban a tagok egymással szembeni kötelezettségei eltéréseinek felelősségi jogi következményei is voltak. A kereskedelmi társaságok esetében a tag, ha kifizette a közös egész tartozást, nyomban fordulhatott a többi tag felé a rájuk eső rész megtérítése érdekében. A tagok egymáshoz való viszonya a bona fides, a kölcsönös bizalom és hűség elvén (Treu und Glauben) épült fel, egymás irányában a társaság céljai valóra váltása során kellő gondosság tanúsítására voltak kötelesek. Egyenesen a tagi egyenlőség elvébe ütköző volt valamely tag olyan gondatlan, felelőtlen eljárása, amely számára a többi tag rovására előnyöket jelentett.¹⁷

A K.T.-ben található kárfelelősségi rendelkezések egyrészt segítséget nyújtottak az egyes kereskedelmi társaságok egymástól történő elhatárolásához, másrészt

¹⁰ *Pro rata* felelősség esetén a tagok a társaság kötelezettségeiért feltétlenül és egész vagyonukkal ugyan, de csak saját részük erejéig feleltek.

¹¹ Egyetemlegesen.

¹² Mutschenbacher Viktor, id. mű, 85.

¹³ Neumann Ármin, id. mű, 195.

¹⁴ Nagy Ferencz: *A magyar kereskedelmi jog kézikönyve*. Athenaeum, Budapest, 1884. 146.

¹⁵ Szladits Károly: *Magyar magánjog. Általános rész. Személyi jog*. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1941. 572.

¹⁶ Mutschenbacher Viktor, id. mű, 85.

¹⁷ Nochta Tibor: *Társasági jog*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2011. 68.

pedig információt szolgáltattak a társaságokkal gazdasági kapcsolatot létesíteni szándékozók számára arról, hogy milyen vagyonokkal szemben tudnak igényt érvényesíteni, ha a társaság nem teljesítene. A K.T. a társaság tagjainak helytállási kötelezettsége helyett a tagok felelősségét említi. Teszi mindezt annak ellenére, hogy a tagoknak ez a kötelezettsége a legtöbb esetben nem valamilyen hátrányos megítélés alá eső magatartásuk következménye, nem valamilyen elmarasztalandó cselekményük szankciója, hanem a társaság gazdasági tevékenységéből eredő *kockázatoknak* a hitelezők számára kedvező *elosztását* célozza. A hitelező indokolt preferálást jelent ugyanis, hogy arra az esetre, ha adósa, vagyis a társaság nem tud teljesíteni, nem maga viseli a teljesítés elmaradásának kockázatát, hanem még megnyílik számára a lehetőség, hogy követelését a tagokkal szemben érvényesítse pusztán azon az alapon, hogy azok tagjai a társaságnak. A tag tehát helytállni volt köteles a társasági tartozásokért, mely kötelezettség nem felelősségi alapú. Amikor pedig a helytállási kötelezettség hiánya a társaság jellemzője, ugyanígy nem lehet leszűkíteni ezt a felelősségen alapuló kötelezettségekre. A felelősség ugyanis nem más, mint helytállás valamely kötelezettség *megszegéséért*. Megállapítható tehát, hogy a K.T. nem tett különbséget felelősség és helytállási kötelezettség között.

A XIX. század hetvenes éveiben a deliktuális felelősség joga még kizárólag az osztrák Ptk.-n nyugvó, vétkességen alapuló alanyi felelősség volt hazánkban.¹⁸ A kereskedelmi társaságokra vonatkozó joganyag kártérítési felelősségi rendelkezéseit vizsgálva azonban azt állapíthatjuk meg, hogy a magánjogi felelősség vétkességen nyugvó alapvető általános szabályait – főként a tagoknak és a vezető tisztségviselőknek a társasággal szembeni kötelezettségszegései esetében – lényegében egy tartalmilag objektív mérce alkalmazásával szigorította a jogalkotó.¹⁹

2. Az alkalmi egyesülések, felelősségi nézőpontból

A K.T. 62. §-a szerint a közös haszon vagy veszteségre, egy vagy több kereskedelmi ügylet tekintetében keletkező (alkalmi) egyesülések, a jelen törvénynek a kereskedelmi társaságokról szóló határozatai alá nem esnek. Az ilyen egyesüléseknél, amennyiben a felek szerződéssel másképp nem rendelkeztek, a résztvevők egyenlő mértékben járulnak a közös vállalathoz; a nyereség- és veszteségben más megállapodás hiányában fejenként osztozkodnak. Azon ügyletekből, melyeket a résztvevők egyike harmadik személlyel köt, ennek irányában kötelezve és jogosítva is csak ő lesz. Ha azonban a résztvevő a többiek nevében és megbízásából járt el, vagy ha a résztvevők közösen vagy közös meghatalmazott által szerződnek, a szerződő harmadik irányában egyetemlegesen lesznek jogosítva és kötelezve, *„kivéve, ha az aránylagos felelősség a harmadik*

¹⁸ Szalma József: *Szerződésen kívüli (deliktuális) felelősség az európai és a magyar magánjogban – különös tekintettel a magyar Ptk. újrakodifikálására*. ELTE ÁJK – Bíbor Kiadó, Budapest – Miskolc, 2008. 158.

¹⁹ Nochta Tibor: *A magánjogi felelősség útjai a társasági jogban*. Dialóg Campus, Budapest-Pécs 2005. 38.

*szerződő féllel határozottan kikötöttet.*²⁰

Az alkalmi egyesület tagjainak harmadik személyekkel szemben fennálló egyetemleges kötelezettségéért a tagok egymás között az általános magánjogi elvek szerint voltak felelősek (C.133/1902.). A Kúria 1888. november 9-i, 6613. sz. döntésében²¹ kimondta, hogy a résztvevők egyetemleges felelősségét a szerződésben eredetileg részt nem vevő feleknek a szerződést utólag jóváhagyó magatartása is megalapozza. A C. 1768/1895. számú döntés szerint, amennyiben az alkalmi egyesülés tagjai közös céget használnak, úgy az egyik tag árumegrendeléséért is egyetemlegesen felelősek.

Ami pedig a tagok belső jogviszonya kapcsán kialakult joggyakorlatot illeti, az üzletvezető tag ellenkező megállapodás hiányában feljogosítottnak volt tekintendő arra, hogy a közös ügylet tárgyáról, nevezetesen annak az alkalmi társak által szándékolt értékesítéséről is saját belátása szerint, a többiek megkérdezése nélkül intézkedjék; a rendes kereskedői gondosság elmulasztásából származó kárért azonban felelősséggel tartozott (C. 4198/1924.). Az egyesülésben résztvevő felek feladatának és tevékenységének elkülönítése esetében mindegyik fél csak azért a kárért volt felelősségre vonható a másik fél részéről, amely az általa vállalt teendők nem megfelelő teljesítéséből vagy elmulasztásából keletkezett (C. 2087/1928.). Az alkalmi társaság tagja megtéríteni tartozott a társaságnak azt a kárt is, amelyet utóbbinak azzal okozott, hogy a szerződésben meghatározott közös cél érdekében vállalt szolgáltatását vétkesen elmulasztotta. Ezzel egy tekintet alá esett az az eset, amikor az egyik tag által a közös célra használat végett átadott dolognak olyan lényeges hiányosságai voltak, melyek azt a szerződés szerű célra teljesen alkalmatlanná tették és a tagnak az ilyen szolgáltatás felróható volt (C. 2549/1930.). Az alkalmi egyesülésnek az egyik tag által szállított termények feldolgozására és értékesítésére vállalkozó másik tagja is felelős volt a szakszerűtlen feldolgozásból és az értékesítés elmulasztásából eredő kárért (C. 8222/1929.). Az egyesülés „megrövidített” tagjával szemben pedig a felelősség kizárólag azt a tagot terhelte, aki az egyesülési üzletnek irányítója, pénzkezelője volt, akivel a tagok elszámoltak és aki az egyik tag hátrányára a részesedési arányt helytelenül számítva ki a többi tagnak többet juttatott, mint amennyi nekik járt (C. 152/1929. Hj. T. XII. 6.).²²

3.A közkereseti társaságok egyes felelősségi kérdései

A közkereseti társaság a kereskedelmi társaságok legrégebbi formája, mivel a forgalmi élet a társasági tagok egyetemleges felelősségében talált legelőször hitelbiztosságot.²³ A K.T. 88. §-a szerint, a közkereseti társaság – mint

²⁰ Nagy Ferencz, id. mű, 159.

²¹ Lásd: Beck Hugó (szerk.): *Kereskedelmi jog*. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1905. 242-243.

²² Kuncz Ödön – Nizsalovszky Endre: *Hiteljog I. Kereskedelmi törvény*. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1937. 153-154.

²³ Mutschenbacher Viktor, id. mű, 89.

személyegyesítő társaság - tagjai a társasági kötelezettségeikért egész vagyonukkal egyetemlegesen felelősek. Az ezzel ellenkező megállapodás harmadik személyek irányában joghatállyal nem bír. A társaság tagjai érvényesen köthettek tehát olyan szerződést, amely egymás közötti jogviszonyukban valamely tagot mentesítette a korlátlan és egyetemleges helytállási kötelezettség alól, utóbbi megállapodás csupán harmadik személyek irányában nem volt hatályos. Az ilyen szindikátusi szerződésben nem is kellett minden tagnak részesnek lennie. A 88. § (valamint a 87. és 89. §§) második mondata(i) szintén a K.T. rendelkezéseinek diszpozitív természete mellett szól(nak).

A közkereseti társaság ellen hozott ítélet a társaság tagjaival szemben nem eredményezett res iudicatát, ezért utóbbiakat külön kellett perelni, ha az ítéletet magánvagyonukra is végre akarták hajtani. A tagok minden kötöttségtől mentesen védekezhetnek, nem csak az ítélet után keletkezett körülményekre hivatkozhattak.²⁴

Mutschenbacher Viktor kiemeli, hogy bár a kkt. minden tagja a társaság fogalma szerint és jogi minőségénél fogva a társasági tartozásokért harmadik személyek irányában teljes vagyonával egyetemlegesen felelt, ennek ellenére már a korabeli jogirodalom is csak „jótállással kötelezett kezeseknek” tekintette őket a hitelezők felé, mivel a társaság önálló jogi személyiséggel és saját vagyonnal rendelkezett, így a hitelezővel egyenes adósi viszonyban csak utóbbi állhatott.²⁵

A jogi személyiséget Nagy Ferencz is a kereskedelmi társaságok – így a kkt. – közös jellemvonásának tekintette. Kiemelte, hogy mind harmadik személyek maguk a tagok is léphetnek a társasággal jogviszonyba, pl. ha a tag a társaságnak valamit elad, bérbe ad, tőle vesz, bérel stb. Ilyenkor a tagsági minőség nem jön tekintetbe, a tag úgy szerződik a társasággal, mint egy teljesen idegen harmadik személy, s a szerződés érvényesítése esetében nincs helye a szerződő tagra eső rész levonásának, ami megítélése szerint szintén csak a kereskedelmi társaságok jogi személyiségére vezetendő vissza.²⁶

Barta Judit kiemeli, hogy mind általában, mind az egyes társaságok vonatkozásában elméleti viták folytak a társaságok jogi természetéről, melyben előrelépést jelentett a K.T., de nem adott teljes megoldást, mert bár a társaságok jogképességét elismerte, de nem mondta ki expressis verbis azok jogi személyiségét. Rámutat, hogy Apáthy István is vívódott a közkereseti társaság és betéti társaság személyiségét illetően, de szemben azon jogtudósokkal, és a francia kereskedelmi törvénnyel, amely minden kereskedelmi társaságot jogi személynek tekintett, ő a másik tábor oldalára állt. Álláspontját meg is indokolja „Kereskedelmi Jog” című monográfiájában, kiemelve, hogy míg a jogi személyek célja nem személyes, e két társaságnál éppen hogy az, s annak fogalmához az egyes tagoktól különválasztott létszervezet sem szükséges, s bár e társaságok a jogi személyek sajátosságaiból többet foglalnak magukba, de ettől még azokkal azonosítani nem lehet őket.²⁷

²⁴ Szladits Károly, id. mű, 586.

²⁵ Mutchenbacher Viktor, id. mű, 113-114.

²⁶ Nagy Ferencz, id. mű, 152-153.

²⁷ Barta Judit: Referátum Papp Tekla „Jogi és lénytani személyiség”- a Grosschmidi jogi személy kategória elemzése a hazai jogfejlődés tükrében c. előadásához. In.: Grosschmid gondolatai és az új

Megítélésem szerint szintén nem az önálló jogi személyiség léte olvasható ki a C. 576/1908. számú döntésből, mely szerint, ha ugyanazon tagok különböző helyeken, mint különböző önálló közkereseti társaságok jegyeztetik be cégeiket, a cégtagokat terhelő felelősség alapján az egyik cég által vállalt kötelezettség miatt a másik cég akár az előbbivel együtt, akár külön is felelősségre vonható. Ugyanígy a Bp. T. 7007/1909. számú döntés: „amennyiben valamely közkereseti társaságnak ugyanazon tagjai korábbi cégüket töröltetik és más cég alatt folytatnak üzletet, az üzlet tulajdonosainak és a társaság tagjainak azonosságánál fogva *csak egy és ugyanazon jogalany létezik* és ennek következtében a cég megváltoztatása esetén a végrehajtás foganatosításának helye van az újabban bejegyzett cég neve alatt álló üzleti helyiségben, habár végrehajtást szenvedőként a korábbi cég neveztetett is meg és a végrehajtás az ellen rendeltetett is el.”

A 87. § alapján „a társasági viszony joghatálya harmadik személyek irányában azon időponttal veszi kezdetét, midőn a közkereseti társaság felállításának a kereskedelmi cégjegyzékbe történt bevezetése közzétételét, de előbb is, mihelyt a társaság üzletét tényleg megkezdette”. Az üzlet megkezdése alatt az első, bár csak előkészületi ügylet megkötése értendő; ebből már előáll a tagok egyetemleges felelőssége. Ilyen ügyletnek minősítette a bírói gyakorlat az üzleti felszerelés vételét (C. 82/1899). Közös céghasználat esetén a társasági viszony tartalmát, valamint a társasági tagok egymás közötti viszonyát a cégbejegyzés elmulasztása nem érintette (C. 4001/1929.). Az tehát, hogy a közkereseti társaság be volt-e jegyezve, a tagok egyetemleges és korlátlan felelőssége szempontjából nem bír relevanciával. Mivel a cég tagjai utóbbi fennállásának ideje alatt is felelősek voltak a cég tartozásaiért, így ők is közvetlenül perelhetőek voltak akár a társasággal együtt, akár anélkül (C. 70/1909.). Annak kikötése, hogy a társaság nem a közzététellel, hanem egy későbbi időponttal vegye kezdetét, harmadik személyek irányában joghatállyal nem bír. A be nem jegyzett társaság tartozásaiért való helytállási kötelezettséget hatályos jogunk hasonló tartalommal, de az előtársasági létszak útján szabályozza.

A 89. § szerint, „ki valamely fennálló közkereseti társaságba lép, tekintet nélkül arra, hogy történt-e ez által a cégben változás vagy sem, a belépése előtt keletkezett társasági kötelezettségekért a többi tagokkal egyenlően felelős.” Az ezzel ellenkező szerződés harmadik személyek irányában joghatállyal nem bír [ez a szabályozás megegyezik a Ptk. 3:139. § (4) bekezdésében foglaltakkal]. A korlátlan én egyetemleges felelősség a tag kilépése vagy a társaság feloszlása után is fennmaradt.²⁸

A 64. § értelmében a társasági szerződés érvényességéhez sem okirat szerkesztése, sem más alakszerűség nem volt szükséges. Utóbbi rendelkezésben külön is kimondásra került a 311. §-ban található főszabály, mely szerint a kereskedelmi ügyletek érvényességéhez, a jelen törvényben kijelölt eseteket kivéve, azok írásba foglalása vagy egyéb alakszerűségek nem szükségesek.²⁹

A 71. § alapján a társasági tagnak azon kiadásokért, melyeket ez a társaság

---

magyar Ptk. Novotni Alapítvány Miskolc, 2013. 88-89.

²⁸ Nagy Ferencz, id. mű, 187.

²⁹ Neumann Ármin, id. mű, 228.

ügyeiben tesz, azon kötelezettségeikért, melyeket a társaság helyett vállal, s azon veszteségeikért, melyek őt közvetlenül ügyvezetéséből vagy az azzal elválaszthatatlanul járó veszélyekből érik, a társaság felelős. A társasági tag az általa előlegezett pénzek után, az előlegezés napjától számítva, kamatot követelhetett.

A 72. § kimondta, hogy a társaság ügyeiben minden társasági tag oly szorgalmat és gondosságot köteles kifejteni, minővel saját ügyeiben eljárni szokott. Minden társasági tag felelős a társaságnak azon károkért, melyeket vétkessége által okozott. A törvény tehát itt a római jog elvét követve megelégszik azon gondossággal, melyet ki-ki saját ügyeiben kifejteni szokott, - *quam suis rebus adhibere solet* – vagyis a subjectiv diligentiával. A gondosság mértéke itt az illető társasági tagtól függött, mely sok esetben az objectiv diligentiához hasonló, vagy azt akár túl is szárnyaló, sok esetben pedig mögötte maradó volt. Ha tehát valaki saját ügyeiben lassú és nehéz elhatározású volt, vagy ha pl. nem bírt titoktartó természettel, úgy e tekintetben a társaságnak is elnézőnek kellett lennie irányában. Azokban az esetekben viszont, amikor egy tag olyan kötelezettségeket vállalt a társaság felé, melyek túlmentek akár a törvény, akár a szerződés által szabott határokon (pl. egy tárgy őrzését vállalta), akkor nem a subjectiv diligentiáért, hanem az általános magánjog elvei szerinti *omnis culpa*ért volt felelős. A tag a társaságnak okozott károkba nem számíthatta be azokat az előnyöket, melyeket szorgalma által a társaságnak más esetekben szerzett. A törvénynek ezen tétele a társasági viszony természetéből fakadt, hiszen az a tag, aki működése és szorgalma által a társaságnak előnyöket szerzett, csak a köteleességét teljesítette. *Ha a tag egy és ugyanazon esetben szerzett a társaságnak előnyöket és okozott annak kárt, akkor az általa kötött üzlet olyan egésznek tekintendő, melynél az összeredmény a döntő, mely utóbbi csak az előny és a kár kiegyenlítése után ismerhető fel, vagyis ilyen esetben compensatióknak van helye.*³⁰

4. A betéti társaságok felelősségi jogi aspektusai

A K.T. 125. §-a szerint „betéti társaság keletkezik, ha közös cég alatt folytatott kereskedelmi üzletnél a társak közül egy vagy több (kül) tag csak kikötött vagyonbetételével felelős, míg ellenben egy vagy több (bel) tagot korlátlan és egyetemleges felelősség terhel. A beltagokra nézve, ha ezek többen vannak, a társaság egyszersmind közkereseti társaságnak tekintetik.” Ha tehát a betéti társaságnak két vagy több beltagja volt, ezekre nézve a társaság közkereseti társaságnak, míg a kültagokra nézve tőketársaságnak volt tekintendő.³¹ A társasági szerződés érvényességéhez sem okirat szerkesztése, sem más alakszerűség nem volt szükséges. A 133. § értelmében a társasági üzletvezetés a személyesen felelős tagot vagy tagokat illette.

A törvény 138. §-a a közkereseti társaságokra vonatkozó szabályokhoz hasonlóan kimondta, hogy „a társasági viszony joghatálya harmadik személyek

³⁰ Neumann Ármin, id. mű, 250-251.

³¹ Mutschbacher Viktor, id. mű, 136.

irányában azon időponttal kezdődik, midőn a betéti társaság felállításának a kereskedelmi cégjegyzékbe történt bevezetése közzétételét, illetőleg a társaság üzletét megkezdte” (87. §). Annak kikötése, hogy a társaság ne a közzététellel, hanem egy későbbi időponttal vegye kezdetét, harmadik személyek irányában joghatállyal a bt. esetében sem bírt. Ha a társaság az érintett közzététel előtt kezdte meg üzletét, a kültag a közzétételig keletkezett társasági kötelezettségekért harmadik személyek irányában beltagnaként volt felelős, amennyiben nem tudta igazolni, hogy azok korlátolt felelősségéről tudomással bírtak.

A kültag a társasági kötelezettségekért csak „betételével”, vagy amennyiben ezt még nem fizette be, a kikötött összeggel volt felelős. Ha tehát a betételt kellő időben a társaságba befizette, utóbbi már a társasági vagyon részét képezte, így a kültag a hitelezők felé helytállási kötelezettséggel nem tartozott.³² A társaság kötelezettségeiért a kültag személyesen csak akkor és annyiban volt felelős, ha és amennyiben a társaságtól a 139. §-ban foglaltak ellenére fizetéseket kapott; ilyen esetben sem volt azonban kötelezhető azon kamatok és nyereség visszafizetésére, melyet a jóhiszeműen készült mérleg alapján jóhiszeműen vett fel. Aki valamely társaságba kültagként belépett, a társaságnak addig keletkezett kötelezettségeiért az előbbiek szerint felelt. Az ezzel ellentétes szerződés vagy későbbi megállapodás harmadik személyek irányában nem bírt joghatállyal (140. §).

A 141. § szerint, ha a kültag a társaság részére ügyleteket kötött anélkül, hogy határozottan kijelentette volna, miszerint „cégvezetői” vagy meghatalmazotti minőségben jár el, a megkötött ügyletekért beltagnaként volt felelős. A 142. § pedig kimondta, hogy a kültag neve a társasági „cégbe” fel nem vétethetik; ha ez mégis megtörtént, a kültag a társaság hitelezői irányában beltagnak tekintetik.

5. A részvénytársaságokra vonatkozó felelősségi normák

A K.T. 147. §-a szerint részvénytársaságnak azon társaság tekintetik, mely előre meghatározott, bizonyos számú és egyenértékű (egész vagy hányad) részvényekből álló alaptőkével alakul, s melynél a részvények tulajdonosai csak részvényeik erejéig felelősek. Neumann Ármin a fenti definíció kapcsán úgy fogalmazott, hogy *„a kontinentális sajátképi részvénytársaságokat leginkább a részvényösszegre szorított felelősség jellemzi leginkább, míg a többi momentumok nem éppen ezen társaságoknak kizárólagos tulajdonságai. Ugyanis igen jól elképzelhető és gyakran előfordul, hogy a közkereseti társaság tagjai előre meghatározzák az üzleti tőkét, azt bizonyos részekre osztják és a tagok azon mérvben részesei az üzleti vagyonnak, a nyereség és veszteségnek, mint ezen részeknek birlalói. Ugyanez fordulhat elő a betéti társaságoknál, de előfordulhat a magánjogi societas voluntaria-nál, mindezen társaságok azonban csakis legtágabb értelemben részvénytársaságok és a kérdéses sajátképi részvénytársaságokká csak akkor alakulnak, hogy ha felelősségük egyáltalában a befizetett részvényekre szorítkozik.”*³³

³² Nagy Ferencz, id. mű, 225.

³³ Neumann Ármin, id. mű, 408.

A törvény számos felelősségi rendelkezést tartalmazott az rt.-k vonatkozásában, így például a 150. § alapján az alapítók a társaság tervezetét minden aláírási ívbe felvenni, és azt polgári állásuk és lakhelyük kitüntetése mellett saját kezűleg aláírni tartoztak, a tervezetben foglalt adatok valóságáért pedig egyetemlegesen felelősek voltak. A 152. § értelmében az alapítók a részvényekre befizetett pénzekért az aláíróknak vagy ezek jogutódainak egyetemlegesen mindaddig felelősek, míg ez alól a közgyűlés határozata folytán (154. §) fel nem oldatnak. A C. 2808/1921. számú döntés szerint az alapítónak felelőssége a részvénytársaság tényleg történt, de utóbb törvénytelennek kijelentett megalakulása esetében csak úgy foghat helyt, ha a követelés a társaság vagyontalansága miatt ettől meg nem vehető.

Az aláírók az aláírt részvények névértékének 50%-a erejéig azon esetben is, ha részvényeiket a K.T. és az alapszabályok megtartása mellett tovább adták, felelősek maradtak (153. §). A 160. § pedig kimondta, hogy a kereskedelmi cégjegyzékbe történt bejegyzés és kihirdetés előtt kibocsátott részvények vagy hányadrészvények semmiesek és azok kibocsátói minden, a kibocsátásból származó kárért egyetemlegesen felelnek. Azok, akik a bejegyzés és kihirdetés előtt a társaság nevében eljárak, személyesen és egyetemlegesen voltak felelősek.

Habár már az általános jogelvekből következett, hogy az igazgatóság és felügyelő bizottság felelősséggel tartozik azon kárért, melyet hivatása gyakorlása során szándékosan, vagy a kötelező gondosság elmulasztásával okozott, a kereskedelmi törvény mégis célszerűnek tartotta ezt a felelősséget bizonyos esetekben külön is kimondani.³⁴ A törvény 188. §-a úgy rendelkezett, hogy harmadik személyek irányában az igazgatóság tagjai a társaság nevében teljesített cselekvényekért és az elvállalt kötelezettségeikért személyesen nem felelősek, mint ahogy nem felelősek a vezető tisztségviselők a Ptk. szerint sem a vezető tisztségviselői jogkörükben eljárva harmadik személynek okozott károkért. Ha azonban az igazgatóság tagjai megbízásuk határain túl mennek, ha a K.T. rendelkezései, vagy az alapszabályok ellen cselekszenek, a károsultaknak minden ebből eredő kárért egyetemlegesen felelnek az esetben is, ha a törvény vagy az alapszabályokkal ellenkező intézkedés közgyűlési határozaton alapszik (189. §). Érdekesség, hogy a harmadik személyek irányában fennálló kártérítési felelősséghez a K.T. – ellentétben a Ptk.-val – nem követte meg az igazgatósági tag szándékos károkozását és nem mondta ki a társasággal egyetemleges felelősséget sem.

Az igazgatóság tagjai az ügyek vezetésében és a vezetés ellenőrzésében a rendes kereskedő fokozottabb gondosságára vannak kötelezve, minélfogva akkor is felelősek, ha az igazgatósági üléseken való megjelenésük elmulasztásával a köteles ellenőrzést nem gyakorolják (C. 5167/1916.). A Kúria a C.1160/1933. számú döntésében is kimondta, hogy *a K.T. 189. és 196. §-ai, valamint e törvényszakaszok kapcsán kifejlődött állandó bírói gyakorlat értelmében a részvénytársaság igazgatóságának és felügyelő bizottságának tagjai a társasági ügyek vezetésében és ellenőrzésében a rendes kereskedő fokozottabb gondosságára vannak kötelezve s ebből kifolyólag a vezetés és ellenőrzés nem*

³⁴ Nagy Ferencz, id. mű, 305.

kellő gyakorlásából vagy elmulasztásából másoknak okozott károkért egyetemlegesen felelősek és pedig akkor is, ha a kár a társaság ügyvezetőinek vagy más tisztviselőinek olyan cselekményeiből származik, amely a társaság ügymenetét feltűntető üzleti könyvekből, vagy más, az igazgatóság és felügyelő bizottsági tagok rendelkezésére álló vagy általuk a rendes kereskedő gondosságával nagyobb nehézség nélkül megszerezhető és kipuhatolható adatokból kideríthető. S nem hivatkozhatnak joggal arra, hogy az ellenőrzésre kellő szakértelmük nem volt, mert aki valamely részvénytársaságban igazgatósági vagy felügyelő bizottsági tagságot vállal, az a törvényben és az alapszabályokban előírt kötelességeit a rendes kereskedő gondosságával tartozik teljesíteni s ha szakértelem nélkül ily felelősséggel járó és hozzáértés igénylő állást vállal, már ez által vét a rendes kereskedő gondosság ellen és ha szakértelmének hiányát az ellenőrzés megfelelő módjával pótolni és az ellenőrzést szakértővel végeztetni elmulasztja, ennek következményeit viselni tartozik. Hogy a vállalat egyik főrészvényese, egy takarékpénztár rt., az üzletmenet felett ellenőrzést gyakorolt, az igazgatóság és a felügyelő bizottság tagjait a felelősség alól nem mentesíti. A részvénytársaság üzletvezetése és felügyelete az igazgatóság és a felügyelő bizottság feladata, ezt a kötelezettséget felelőségüket megszüntető hatállyal másra áthárítani nem lehet.

Hasonló szellemben rendelkezett a C. 1779/1934. számú döntés: *az a körülmény, hogy valamely tisztviselő működésének ellenőrzése garanciaszerződés értelmében más részvénytársaság kötelessége, nem szünteti meg a tisztviselőt alkalmazó részvénytársaság igazgatóságának és felügyelő bizottságának a részvénytársaság hitelezőivel és a részvényesekkel szemben fennálló azt a kötelezettségét, amely szerint a részvénytársaság üzletvitelét állandóan ellenőrizni tartoznak és ezt a kötelezettségüket a felelőségüket megszüntető hatállyal másra át nem ruházhatják.*

Amennyiben az igazgatósági tag a részvénytársaság ügyvezetésében közvetlenül nem vett részt, a K.T. 182. §-ában meghatározott jogkörébe az ügyvezetés irányítása és ellenőrzése tartozott, így ennek elmulasztása létesített az azzal okozati összefüggésben álló kár tekintetében vele szemben kártérítő kötelezettséget. Az ügyvezetés ellenőrzéséhez tartozott a részvénytársaság vagyoni helyzetének állandó figyelemmel kísérése és a K.T. 187. §-ában előírt kötelezettsége az igazgatóságnak. Az igazgatósági tagnak a K.T. 10. címében szabatosan körülírt kötelességein felül az ügyvezetésnek a törvényben és az alapszabályokban meghatározott módon való irányítása és általános jellegű ellenőrzése is kötelessége volt. Ez az irányítás és ellenőrzés azonban nem csak az igazgatósággal, mint testülettel, de az egyes igazgatósági taggal szemben sem terjedhetett ki az egyes ügyletek megkötésére és az ügyletek lebonyolításának részleteire, különösen nem olyan ügyletek tekintetében, amelyek az rt. szokásos üzletvitelének tárgyai voltak (C. 1022/1933.).

A 208. § szerint, két vagy több részvénytársaság egyesülése esetében a beolvadó társaság vagyona mindaddig külön kezelendő, míg hitelezői kielégítve vagy biztosítva nem lettek; maga a kezelés azonban az új társaság igazgatósága által történik. A kezelő igazgatóság tagjai a beolvadó társaság hitelezőinek az

elkülönített kezelésért egyetemlegesen feleltek.

A K.T. 155. §-a kimondta, hogy az alakuló közgyűlés határozatképesnek akkor tekintetik, ha abban akár személyesen, akár képviselve, legalább hét oly aláíró van jelen, kik az alaptőkének legalább negyedrészt képviselik. Utóbbi rendelkezésből pedig egyenesen következik, hogy hétnél kevesebb személy részvénytársaságot (így nyilvánvalóan egyszemélyes rt.-t sem) nem alapíthatott.

6. A szövetkezetekre vonatkozó kárfelelősségi rendelkezések

A K.T. 223. §-a értelmében „szövetkezetnek meg nem határozott számú tagokból álló azon társaság tekintetik, mely tagjai hitelének, keresetének vagy gazdálkodásának közös üzletkezelés mellett illetőleg a kölcsönösség alapján előmozdítására alakul.” A 225. § 14. pontja szerint „az alapszabálynak tartalmaznia kell annak megállapítását, hogy a tagok a társaság kötelezettségeiért korlátlan vagy korlátolt felelősséggel tartoznak-e, és ha ez utóbbi esetben a felelősség a törvényben meghatározott mértéken túl terjesztetik ki, ezen felelősség terjedelmét.”

A tagokra volt bízva tehát, hogy korlátlan vagy korlátolt helytállási kötelezettségük mellett akarnak-e szövetkezetet alapítani. Az első esetben a szövetkezet tagjai a társaság kötelezettségeiért egyetemlegesen és egész vagyonukkal tartoztak helytállni, míg utóbbi esetben helytállási kötelezettségük szintén egyetemleges ugyan, de csak egy meghatározott összeg erejéig terjedt. Ezen összeg meghatározásában a szövetkezetek általában véve szintén szabadon járhattak el, amennyiben azonban az alapszabály a helytállási kötelezettség nagyobb mértékét nem állapította meg, a tagok csak lekötött üzletrészükhöz erejéig tartoztak helytállással. Az üzletrész képezte tehát a szövetkezeti tagok helytállási kötelezettségének legkisebb mértékét. Ezen felül azonban a korlátlan helytállásig a legkülönbözőbb változatok fordulhattak elő, sőt, az sem ellenkezett a kereskedelmi törvény rendelkezéseivel, hogy a helytállás mértéke egy szövetkezet tagjaira nézve is különbözően kerüljön megállapításra.³⁵

A korabeli jogirodalom szerint *a szövetkezeti tag a részvénytársasági tagtól abban különbözik, hogy míg a részvényes a részvénytársaság tartozásaiért személyes felelősséggel egyáltalán nem tartozik, addig a szövetkezeti tag a szövetkezet tartozásaiért felelős, még pedig a szövetkezet minőségéhez képest vagy – miként a közkereseti társaság tagja – egész vagyonával, vagy pedig – miként a betéti társasági kültag – csak beadott üzletrészával, avagy, ha erre nézve az alapszabályok másként intézkedtek volna, vagyis a tagnak felelősségét üzletrésznél nagyobb összegre állapították volna meg, saját külön vagyonával is ezen meghatározott nagyobb összeg erejéig. A szövetkezeti tag ezen felelőssége azonban nem csak a korlátlan vagy korlátolt felelősség tekintetében, de egyebekben is azonos a kkt. tag illetőleg bt. kültag felelősségével – így abban is, hogy a szövetkezeti tagok felelőssége is csak „jótállási természetű”, vagyis csak*

³⁵ Nagy Ferencz, id. mű, 305.

akkor kötelesek a társasági tartozásokat saját vagyonukból kifizetni, ha ezek a tartozások a társasági vagyonból ki nem elégíthetőek. A szövetkezet hitelezői követeléseiket az egyes tagok ellen is csak a társaság vagyonára nyitott csőd befejezése után, és csak annyiban érvényesíthetik, amennyiben követeléseiket a csődnél felszámították és megítélték, de a szövetkezeti vagyonból nem volt kielégíthető. Ekkor azonban a szövetkezet hitelezői az ilyen követeléseiket az egyes tagoktól újabb peres eljárás indítása nélkül végrehajtás útján behajthatták.³⁶ Az az alapszabályi rendelkezés, hogy a tag a szövetkezet kötelezettségeiért üzletrésének kétszeres összegéig felelős, a hitelezők által csak a csőd keretein belül volt érvényesíthető (C. 4302/1931.).

A 228. § kimondta, hogy „azok, akik a szövetkezet kereskedelmi cégjegyzékbe történt bevezetése és kihirdetése előtt a társaság nevében eljárnak, személyesen és egyetemlegesen felelősek.” A szövetkezetnek a cégbejegyzés előtti tényeiért azonban csakis az eljáró tagok feleltek (C. 985/1903.). A 233. § alapján, aki fennálló szövetkezetbe lépett, a belépése előtt keletkezett minden társasági kötelezettségért felelős volt. A 236. § pedig kimondta, hogy a szövetkezetből egészen vagy egyes üzletrészekre nézve kivált tagok és örökösök a társaság hitelezői irányában mindazon társasági kötelezettségekért, melyek a kiválás időpontjáig keletkeztek, a 254. §-ban meghatározott elévülési időn belül az alapszabályokban megállapított mértékben feleltek.

A szövetkezet igazgatóságának felelősségére vonatkozó szabályok megegyeztek az rt. igazgatóságára irányadó K.T.-beli rendelkezésekkel.^{37 38}

7. A korlátolt felelősségű társaságokról

A K.T. még nem szabályozta a korlátolt felelősségű társaságot, először pedig a Magyar Jogász Egylet 1892. évi október 19-én tartott teljes ülésén Neumann Ármin ismertette a kft.-kről szóló 1892. évi április 20-i új német birodalmi törvényt, s konklúziója már akkor az volt, hogy ezt „a kereskedelmi jog terén törvényhozási eseményt képező új társasági formát, melynek reflex hatása úgy a gazdasági viszonyok hasonlatossága mint a magyar és német törvény alapjainak azonossága folytán ki nem maradhat, kereskedelmi törvényünk sokáig többé nem késhető revíziójánál figyelmen kívül hagynunk nem lehet.” Másodízben pedig tizenhat évvel később, az 1908. évi február 15-én tartott teljes ülésen Wittmann Ernő fejtegette „A külföldön korlátolt felelősséggel alakult társaságok jogállását Magyarországon”. Az ő végső következtetése is az volt, hogy a korlátolt felelősségű társasági formára

³⁶ Mutschenbacher Viktor, id. mű, 255-256.

³⁷ Nochta Tibor: *Társasági jog*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2011. 75.

³⁸ Bár nem lett belőle törvény, néhány szót mégis érdemes talán szólni a Magánjogi Törvénykönyv Javaslat társasági jogi rendelkezéseiről is, melyeket a Javaslat Személyekről szóló I. Címe tartalmazott. A jogi személyek fajaiként a Javaslat kizárólag az egyesületet és az alapítványt szabályozta. Az egyesületekre vonatkozó 49-81. §-ok csak jogi személy nyílt egyesületet ismertek, legalább hét alapítóval (éppúgy, mint az rt.-nél és a szövetkezetnél). A német Wirtschaftsvereinnak megfelelő gazdasági egyesület létrehozását a Javaslat kifejezetten nem zárta ki. Sárközy Tamás: *A magyar társasági jog Európában*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2001. 192.

nálunk is szükség van, és ha még sokáig fog késni a már régóta ígért és ezeket a társaságokat Magyarországon is meghonosító törvény, úgy felkészülhetünk arra, hogy „*ez az intézmény, melyet az ajtón bebocsájtani késünk, az ablakon át fog belopódzni, mert a gazdasági élet követelményei kielégítést szereznek maguknak a törvény szavain keresztül is*”. Hasonló tartalommal szólalt fel a korlátolt felelősségű társaságok érdekében a Magyar Gyáriparosok Országos Szövetsége is az igazságügy-miniszterhez intézett 1909. évi április 8-án kelt iratában, melyben a szövetség megbízása folytán e tárgyban készült törvényjavaslat megvitatása után azt a kérést terjesztette elő, hogy a kormány a kész anyag figyelembevételével mielőbb rendelje el a kft.-ről szóló törvénytervezet elkészítését, mert a társaság szükségessége tárgyában a szövetség számos tagjához intézett kérdésre beérkezett válaszok kivétel nélkül hangsúlyozták annak hazai viszonyok mellett való különös fontosságát, rámutatva arra, hogy a kereskedelmi törvényben szabályozott négy kereskedelmi társaság a gazdasági élet terén mutatkozó igények ellátására többé már nem elegendő, mivel hiányát érzi a kor egy olyan társulási alakzatnak, amely középen helyezkedik el a kizárólag tőkeasszociációt képező részvénytársaság és a teljes egyéni közreműködést, valamint teljes individuális felelősséget feltételező közkereseti társaság között.³⁹

A kodifikációs munka az 1924/25. évi állami költségvetésről szóló 1925. évi IX. törvénycikk 12. § (2) bekezdésének utasításával indult meg. Ennek értelmében az igazságügy- és a kereskedelmi miniszter 1925 októberében betervezte a kft.-re vonatkozó törvényjavaslatot. A képviselőház igazságügyi bizottsága a tervezetről szóló jelentését 1929. októberére készítette el. A képviselőházi tárgyalásra novemberben, a felsőházra decemberben került sor. Az Országos Törvénytárban 1930. január 30-án hirdették ki az 1930. évi V. törvénycikket a korlátolt felelősségű társaságról és a csendes társaságról. A törvényerőre emelkedett javaslat kitért a szabályozás indokoltságára: a részvénytársaság mellett legyen más társasági forma is választható, amely bármely célra alakulhat és a korlátolt felelősség gazdasági előnyeit minden egyes tagja számára biztosítja; nem olyan merev, mint a részvénytársaság, azaz könnyebben alapítható és egyszerűbb szervezeti felépítésű, a kis- és középvállalkozások általános formájává válhat.⁴⁰

A korlátolt felelősségű társaság intézményét a korabeli jogtudósok a Kereskedelmi Törvényben meghatározott társasági formákhoz viszonyították, azokkal hasonlították össze. Eszerint a korlátolt felelősségű társaság nem más, mint részvénytársaság részvény nélkül, betéti társaság beltág nélkül, illetve közkereseti társaság korlátlan felelősség nélkül. Az osztrák kereskedelmi törvénykönyvnek pedig a kft.-nek a személyegyesítő, illetve vagyonegyesítő társaságok között elfoglalt helyét értékelve állapították meg, hogy a korlátolt felelősségű társaság egyik orcáját a részvénytársaság, a másikat pedig a közkereseti társaság felé fordítja.⁴¹

A kft. nyomán kereskedelmi jogunkban a tagi felelősség korlátozásának

³⁹ Bozóky Géza: *A korlátolt felelősségű társaság. A külföldi és de lege ferenda a magyar jogban*. Édes István Könyvnyomdájából, Pozsony, 1914. 4-6.

⁴⁰ Papp Tekla, id. mű, 276.

⁴¹ Kecskés László: *Polgári jog. A személyek joga*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2007. 327.

legnagyobb hatású mintája jelent meg. A kft. tagjának felelőssége nem egyszerűen csak korlátolt, de közvetett is volt a közkereseti társaság tagjaihoz képest. A kft.-ről szóló törvényi rendelkezésekben a felelősség intézménye számos egyéb, nem pusztán a tagi felelősség korlátozottságának tényében található meg, „a felelősség sugara átmetszette az egyes társasági jogi létszakaszokat”.⁴²

Megállapítható, hogy az 1930. évi V. törvénycikk felelősségi jogi szabályai a tagok és az ügyvezetők befelé, a társaság irányában fennálló felelősségére helyezték a hangsúlyt. Ebben az időszakban a mainál jóval kevesebb felelősségi alakzatról beszélhettünk. A törvényhozó a csalárd eljárással okozott károk tekintetében jóval hosszabb elévülési idővel szankcionálta az ilyen magatartást tanúsítókat, érdemes továbbá megjegyezni, hogy a törvény a korlátolt felelősség áttörését⁴³ lehetővé tevő rendelkezéseket is tartalmazott. Megállapítható tehát, hogy törvényben is rögzített felelősségátviteli szabályt hazai jogunk már az első gazdasági társaságokról szóló törvényünket megelőzően is tartalmazott.

Ilyenek hiányában is lehetőség volt azonban a korlátolt helytállási kötelezettségükkel visszaélő kft. tagok harmadik személyekkel szembeni felelősségre vonására, hiszen a kft. kereskedelmi társaságnak minősült, a K.T. alapján kialakult joggyakorlat pedig lehetővé tette a felelősségáttörést. Ilyen esetnek számított a gyakorlatban az, ha a tagok a korlátolt felelősségük határán túl igénybe vett hitel összegét egy általuk alapított másik társaság vagyonába fektették, mivel ilyenkor a hitelezők e másik társaság ellen annak ellenére követelhetek kielégítést, hogy az első társaságban a tagok felelőssége korlátozott volt.⁴⁴

Az 1930. évi V. törvénycikk 1. § szerint a korlátolt felelősségű társaság kereskedelmi társaság (1875: évi XXXVII. tc. 4. § 1. bekezdése), amely előre meghatározott törzsbetétekből álló törzstőkével alakul s amelynél a tag felelőssége a társasággal szemben törzsbetéteinek szolgáltatására és a társasági szerződésben megállapított esetleges egyéb vagyoni hozzájárulásokra terjed ki. A társaság kötelezettségeiért a tag egyébként nem felel.

Az ügyvezetőknak a társaságot annál a cégbíróságnál, amelynek területén székhelye van, a cégjegyzékbe bejegyzés és közzététel végett be kellett jelenteniük (7. §), mely bejelentéshez mellékelni kellett – egyebek mellett - a tagoknak a bejelentők által aláírt jegyzékét, amelynek fel kellett tüntetnie a tagok nevét vagy cégét, polgári állását vagy foglalkozását, lakó- vagy székhelyét, továbbá mindegyik tag törzsbetéteinek összegét vagy az egyéb szolgáltatásokat (8. § 2.). A bejelentők

⁴² Nochta Tibor: *Társasági jog*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2011. 75-76.

⁴³ A magánjogi felelősségnek a tagok, vezető tisztségviselők, vagyongazdálkodók jogellenes károkozó magatartása folytán lehetnek a jogi személyiség falán áthajló ágai. Ezen általános elméleti felelősségi tézis alapján a felelősségáttörés, illetőleg a jogi személy lepel „átszúrásának” doktrínája, mint modell a jogi személyekre általában alkalmazható. A jogi személyiség nem biztosíthat a tagok és tisztségviselők számára kivételek nélküli felelősségi védettséget sem a felelősség törvényi, sem esetleges szerződési korlátozása, esetleg kizárása által. A csalárd és jogellenes eljárásokat, visszaéléseket nem takarhatja el a jogi személyiség leple. A joggal való visszaélésben megnyilvánuló jogellenesség szankciójaként jelenik meg a felelősség átváltása korlátlan felelősséggé. Nochta Tibor: *Kártérítési jog*. Menedzser Praxis, Budapest 2016. 97-98.

⁴⁴ Nochta Tibor: *A magánjogi felelősség útjai a társasági jogban*. Dialóg Campus, Budapest-Pécs 2005. 25.

személyesen és egyetemleg feleltek a 8. § 2. bekezdése értelmében tett nyilatkozatuk valóságáért, ha pedig a társaság őket ez alól a felelősség alól felmentette, a felmentés a társaság hitelezőivel szemben hatálytalan volt. A felelősség alapján a bejelentők ellen támasztható követelések, hacsak a felelős személyt csalárdság nem terhelte, a társaság bejegyzésének közzétételétől számított öt év alatt évültek el (10. §). Akik a bejegyzés előtt a társaság nevében eljárak, személyesen és egyetemlegesen feleltek (13. §).

Akik valamelyik tag nempénzbeli betétét a valódi értéket meghaladó értékkel fogadtatták el a társasággal, vagy akik az alakuláskor csalárdul jártak el, személyesen és egyetemlegesen feleltek minden ebből eredő kárért, ha pedig a társaság a felelősség alól felmentette őket, a felmentés a társaság hitelezőivel szemben ugyancsak hatálytalan volt. Valamelyik tag nem pénzbeli betétét a valódi értéket meghaladó értékkel a társasággal elfogadtató tagok tehát akkor sem mentesülhettek az ebből eredő károkért, ha bizonyították, hogy ők az apport értékelésénél a rendes kereskedő gondosságával jártak el, ez pedig meglehetősen hitelezőbarát megoldásnak tekintendő. Az ilyen követelések – a csalárd eljárás esetét kivéve - a társaság bejegyzésének közzétételétől számított öt év alatt évültek el - szemben az általános, 32 éves elévüléssel (11. §).

A társaságnak az a tagja, aki törzsbetétét nempénzbeli betéttel szolgáltatta, a társaság bejegyzésétől számított öt éven át felelős volt a társaságnak azért, hogy a szolgáltatás tárgyának értéke a beszolgáltatás idejében a társasági szerződésben elfogadott értéknek megfelelt. E felelősség alól őt a társaság nem menthette fel. Mentésült azonban alóla és csupán a nempénzbeli betét jogi hiányaiért, valamint csalárdság esetében felelt a tag, ha a nem pénzbeli betét értékének helyességét a társaság bejegyzése előtt bírósági szakértő írásbeli véleménye igazolta (18. §).

A törvény tőkevédelmi indítatású rendelkezése szerint a társaságnak az a tagja, aki a 33. §-a ellenére vett fel a társaságtól fizetést, ezt a társaságnak köteles volt visszafizetni, mely kötelezettségéért egyetemlegesen felelősek voltak a társaságnak azok az ügyvezetői, és ha a társaságnak felügyelőbizottsága volt, egyúttal azok a felügyelői, akiket a fizetés teljesítése körül vétkesség terhelte. Helyeselhető megoldása volt a törvénynek, hogy nem önmagához az ügyvezetői vagy felügyelői minőséghez kapcsolta az egyetemleges visszafizetési kötelezettséget, hanem azt a fizetés teljesítése körüli vétkességhez kötötte. Az e rendelkezések folytán teljesítendő szolgáltatások alól a kötelezetteket nem lehetett felmenteni. A társaság ilyen követelése, hacsak a kötelezettnek a fizetés jogellenességéről tudomása nem volt, a fizetés megtörténtétől számított öt év alatt évültek el (34. §).

Látható, hogy a törvényhozó nem osztotta azt a véleményt, mely szerint a jóhiszemű tag visszatérítési kötelezettségének mértékét csak a hitelezők kielégítéséhez szükséges összegig szabad megállapítani.⁴⁵ E vonatkozásban a tagi objektív felelősség alapja az illetéktelen fizetés elfogadásának tényében volt és a bírói gyakorlat sem tulajdonított jelentőséget az esetleges jóhiszeműségnek, avagy a jogtalan kifizetés fel nem ismerésének.⁴⁶

Az 54. § szerint az ügyvezetők a felügyelőbizottság, vagy ha ilyen nem volt, a

⁴⁵ Bozóky Géza, id. mű, 66.

⁴⁶ Nochta Tibor: *Társasági jog*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2011. 76.

taggyűlés kifejezett beleegyezése nélkül nem köthettek saját részükre vagy másnak számlájára a társaság üzletkörébe tartozó ügyleteket, nem vehettek részt személyesen felelős tagként a társasághoz hasonló üzletet folytató más kereskedelmi társaságban és nem lehettek igazgatósági, felügyelőbizottsági tagok, kereskedelmi meghatalmazottak vagy ügyvezetők a társasághoz hasonló üzletet folytató részvénytársaságnál, szövetkezethél vagy más korlátozott felelősségű társaságnál. A kifejezett beleegyezést pótolta, ha a tiltott tevékenység a felügyelőbizottság vagy taggyűlés előtt az ügyvezetők kijelölése alkalmával ismeretes volt és annak abbahagyását kifejezetten nem kötötték ki. A tilalmat megszegő ügyvezető a társaság részére kártérítésre volt köteles. A társaság kártérítés helyett követelhetette, hogy az ügyvezető a saját részére kötött ügyletet neki átengedje és a más számlájára kötött ügyletből eredő hasznát kiadja vagy arra vonatkozó követelését a társaságra engedményezze. A társaság követelése attól az időponttól számított három hónap alatt évült el, amikor valamelyik felügyelőbizottsági tag vagy - felügyelőbizottság hiányában - a taggyűlés az ügylet megkötéséről vagy a más társaságban való részvételről tudomást szerzett. E követelés a tudomásra tekintet nélkül az ügylet megkötésétől vagy a más társaságban való részvétel megszűntétől számított öt év alatt évült el.

Az ügyvezetőknek a társaság ügyeiben a rendes kereskedő gondosságával kellett eljárniuk. E kötelességük megsértése esetén a károsultnak (mely lehetett akár a társaság, akár annak hitelezője) az okozott kárért egyetemlegesen voltak felelősek. Kártérítésre voltak kötelesek az ügyvezetők különösen, ha a törvény vagy a társasági szerződés ellenére a társaság vagyonát a tagok között felosztották, a törzsbetéteket vagy pótbefizetéseket a tagoknak egészben vagy részben visszaadták, kamatot vagy nyereségrészesedést fizettek, a társaság saját üzletrészeit megszerezték, zálogba vették vagy bevonták (59. §). A taggyűlésnek az a határozata, amely az ügyvezetőket a felelősség alól az előbbi esetekben felmentette, a társaság hitelezőivel szemben hatálytalan volt. Amennyiben a társasággal szembeni kártérítés a társaság hitelezőinek kielégítéséhez kellett, az ügyvezetőket nem mentesítette a felelősség alól, hogy a taggyűlés határozata alapján jártak el (60. §). Nem terhelte felelősség az ügyvezetők határozataiért és intézkedéseiért azt az ügyvezetőt, aki a határozat vagy intézkedés ellen, mihelyst tudomást szerez róla, tiltakozott és tiltakozását a felügyelőbizottságnak, vagy ennek hiányában a taggyűlésnek írásban bejelentette (61. §).

A 65. § szerint a társaság felelt azért a kárért, amelyet ügyvezetői és alkalmazottai az ügkörükbe eső tennivalók teljesítése közben harmadik személynek vétkesen okoztak. A törvény tehát tartalmazta a betudás elvét, mivel az ügyvezetők és alkalmazottak eljárását mindaddig, amíg az ügkörükből nem léptek ki, azzal nem éltek vissza, a társaság cselekvésének kellett tekinteni és a károkozást is neki kellett betudni. Itt a 60. §-szal ellentétben nem volt szükséges annak külön kimondása, hogy a taggyűlésnek az a határozata, amely az ügyvezetőket a felelősség alól felmenti, a társaság hitelezőivel szemben hatálytalan, hiszen ha az ügyvezető ügköréből kilép, akkor nem ügyvezetőként, hanem magánszemélyként okozza a kárt, melynek megtérítése alól egy taggyűlési határozat nyilvánvalóan nem mentesítheti.

Azok az ügyvezetők azonban, akik a társaság vagyonából a csődnyitás feltételeinek bekövetkezése után fizetést teljesítettek vagy hitelt vettek igénybe, hacsak vétlenségüket be nem bizonyították, az első esetben kötelesek voltak a fizetett összeget a társaságnak egyetemlegesen visszafizetni, a második esetben pedig a hitelezők irányában a társasággal együtt egyetemlegesen feleltek (85. §).

A 66. § értelmében az a társaság, amely mérleget volt köteles közzétenni, amelynek törzstőkéje a százötvenezer pengőt és tagjainak létszáma a huszonötöt meghaladta, valamint, amelynek társasági szerződése elrendelte, felügyelőbizottságot volt köteles létesíteni. A felügyelőbizottságnak legalább három tagból (felügyelő) kellett állnia. A felügyelők tisztük teljesítésében a rendes kereskedő gondosságával voltak kötelesek eljárni, ellenkező esetben felelősek voltak az eljárásukból vagy mulasztásukból a társaságra háruló kárért. Különösen kártérítésre voltak kötelesek a felügyelők, ha a taggyűlés elé terjesztett jelentésükben jobb tudomásuk ellenére valótlan adatokat közöltek, vagy szándékosan elhallgatták az ügyvezetők jelentésében vagy a mérlegben és számadásokban foglalt valótlan adatokat; ha az ügyvezetők a törvény 59. § 2. bekezdésében felsorolt cselekményeket az ő tudtukkal és tiltakozásuk nélkül követték el, továbbá, ha elmulasztották szakértő alkalmazását olyan fontosabb ügyek megvizsgálásánál, amelyekben a tényállás teljes tisztázásához szükséges szakértelemmel ők nem rendelkeztek és a kártokozó szabálytalanság kiderült volna, ha szakértőt alkalmaznak. Az előbbi esetekben a társaság hitelezőit is megillette a kártérítési követelés (72. §). A felügyelőbizottság felelősségére vonatkozó rendelkezéseket a hites könyvvizsgálókra is megfelelően alkalmazni kellett (73. §).

8. A csendes társaságok

Említésre került már, hogy kereskedelmi törvényünk nem ismerte a csendes társaságokat sem (mivel azok a kor felfogása szerint nem tekinthetők kereskedelmi társaságnak), utóbbiak csupán később, az 1930. évi V. törvényekben nyertek szabályozást a korlátolt felelősségű társaságokkal együtt. Ezt megelőzően a haza jogirodalom olyan, „nevezetlen” társaságnak tekintette a csendes társaságot, melynél a beltág és a kültag között harmadik személyek irányában nem állt fenn közösség, a cég így mindig a beltágé maradt. Ha a beltág egy kereskedő volt, akkor azzal, hogy egy nevezetlen tagot társnak fogadott, a cégében nem következett be változás, az továbbra is egyszemélyes cég maradt. A nevezetlen tag, mint olyan nem juthatott csődbe, stb. A Németországból ismert „stille Gesellschaft” egy minősített kölcsönjogviszony természetével bírt, melyben a hitelező kamat helyett a haszon és a veszteség részesévé válik, melynek következtében bár a jogviszony némileg társas jelleget öltött, azonban, mivel ez harmadik személyek irányában nem bírt joghatással, különösebb jelentőség nélkül marad. Az alkalmi társaságoktól akként határolták el a nevezetlen társaságokat, hogy a kültag nem egyes üzletekhez járult hozzá betétjével, hanem egy másik

személy állandó üzletéhez.⁴⁷

Az 1930. évi V. törvénycikket megelőzően a csendes társaságokra alkalmazandó jogot – nem kevés figyelemmel az osztrák (OPTK. 1204. §) és 1900 után a német jog vonatkozó szabályaira – a bírói gyakorlat fejlesztette ki, méghozzá a K.T. alkalmazásától függetlenül: a Kúria elvi jellegű döntésben mondta ki, hogy utóbbi törvénynek a társaság jogviszonyaira vonatkozó rendelkezései „csak azokra a kereskedelmi alakulatokra nyerhetnek alkalmazást, amelyek az ebben a törvényben meghatározott kereskedelmi társaságok fogalma alá vonhatók”. A K.T. bizonyos rendelkezései ugyanakkor mégis alkalmazásra kerültek a csendes társaságokra nézve is: amennyiben a társasággal érintett vállalat tulajdonosa kereskedőnek minősült (ahogy szinte minden esetben az is volt), a csendes társaságot létrehozó szerződés nem magánjogi, hanem a törvény 260. §-a szerinti kereskedelmi szerződésnek minősült, az abból eredő összes jogviszony pedig kereskedelmi ügyletnek, a társak belső jogviszonyaira nézve pedig – a magánjogi szabályok szubszidiárius érvényesülése mellett – a K.T. volt irányadó. A magyar kereskedelmi jog tehát az üzleti forgalom követelményeinek megfelelően részben az állandó üzletre, részben pedig alkalomszerű ügyletekre, az „alkalmi egyesületek” egyik válfajaként befogadta az olyan társaságokat is, melyek esetében harmadik személyek irányában nem valamennyi résztvevő, hanem – önállóan és saját nevében, és kizárólag őt jogosítva és kötelezve – csak az egyik lép fel, úgy, mintha a társas viszony nem is létezne.⁴⁸

Az 1930. évi V. törvénycikk 115. §-a szerint csendes társaság keletkezik, ha valaki (a csendes társ) a nélkül, hogy kifelé tagul jelentkezne, másnak vállalatában vagyoni betéttel úgy vesz részt, hogy azt a vállalat tulajdonosának rendelkezésére adni köteles. A vállalat ügyletei egyedül a vállalat tulajdonosát jogosítják és kötelezik; azokból a csendes társra harmadik személyekkel szemben sem jogok, sem kötelezettségek nem származnak.

A csendes társaságok sui generis jellegét a korabeli hazai joggyakorlat és jogirodalom viszonylag hamar elismerte. Az általános jogfelfogás szerint – szemben a korábbi jogirodalmi állásponttal, lásd feljebb - a tulajdonos és a csendestárs viszonyát a társasági jelleg határozta meg és nem a „kölcön”. A csendestárs és a kültag helyzetét egymásra vetítve az állapítható meg, hogy a társaságon belüli relációkban szinte azonosak jogosultságaik és kötelezettségeik. Így a csendestársnak joga volt a mérleg és egyéb iratok ellenőrzésére, a nyereségben és a veszteségben a vagyoni betététől eltérően is részesedni megállapodás alapján. A nyereségből azonban nem lehetett kizárni, a veszteségben való részesedése pedig a betétértékére maximalizálódott.⁴⁹

A társas viszony megszűntével a csendestárs nem követelhetett felszámolást vagy végelszámolást, hanem csupán a K.T. 105. és 106. §-ainak megfelelő végkiegyenlítést kapott, úgy, mintha a társaságból kilépett volna. A csendestárs végkiegyenlítési illetményének kiszolgáltatására irányuló követelését nem érvényesíthette olyan harmadik személy hátrányára, akinek a vállalat tulajdonosa

⁴⁷ Neumann Ármin, id. mű, 199-200.

⁴⁸ Verebics János: *A csendes társaság polgári jogi természetéhez*. *Gazdaság és Jog*, 2013/7-8. 38-39.

⁴⁹ Nochta Tibor: *Társasági jog*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2011. 72-73.

ellen a vállalatot érintő ügyletből kifolyólag követelése volt. Ha ilyen követelés a társas viszony megszűntekor kielégítetlen maradt, azokkal a vagyonerővel, amelyeket végkielégítési illetménye fejében kapott, a csendestárs a hitelezőnek az alaptalan gazdálkodás visszatérítésének szabályai szerint volt felelős. A nyereségjutalék címén felvett vagyonerő tekintetében ez a rendelkezés csak akkor érvényesült, ha a csendestárs a felvételkor nem volt jóhiszemű (120. §).

A törvény 121. §-a szerint, ha a vállalat tulajdonosa csődbe jutott, a csendestárs vagyoni betétére vonatkozó követelését - feltéve, hogy betéte a veszteségből reá jutó hányad összegénél nagyobb volt - mint csődhitelező érvényesíthette. Ha a vagyoni betét még nem került a vállalat tulajdonosának átadásra, a csendestárs köteles volt azt addig az összegig, amelyet a veszteségből reá jutó hányad kitett, a csődtömegnek beszolgáltatni.

9. Társasági jogunk a szocializmus korszakában

A magyar társasági jog 1945 és 1988 közötti időszakát három nagyobb korszakra lehet osztani a jogalkotás helyzete alapján: az első a polgári jogi kódex hatályba lépéséig tart; a második az 1960-s évektől kezdődő fellendülés; a harmadik pedig az 1970-es évek második felétől tapasztalható, egyre differenciáltabb szabályokat nyújtó szakasz, amely az 1988. évi VI. tv. megalkotásával és hatályba lépésével ér véget. Társasági jogunk helyzetét a megtorpanások és nekilendülések jellemezték.⁵⁰

Az 1950-1960 közötti időszak a „klasszikus” direkt szocialista tervgazdálkodás kora, amelyet jogilag a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény zárt le. A Ptk.-ban az állami vállalat és az egyéb állami gazdálkodó szervek a jogi személyek alapvető fajtái, amelyeket a törvényhozás mintául használt fel más jogi személyek szabályozásánál. A szövetkezet megszűnt kereskedelmi társaság lenni, és egyetlen olyan jogi formaként működött, amelyben állampolgárok közös gazdálkodás céljára jogi személy szervezetet hozhattak létre. A Ptké. melléklete hatályban tartotta a kkt.-t, az rt.-t és a kft.-t (gyakorlati alkalmazásra azonban alig kerültek az 1968-as gazdasági reformig), a betéti és csendes társaságot azonban a szocialista ideológia a kétes tőkés manipuláció eszközének minősítette. Magyarország azonban – a legtöbb szocialista országgal ellentétben – nem helyezte hatályon kívül korábbi kereskedelmi törvényét.⁵¹

A szocialista társulási jog az 1960-as években indult fejlődésnek, döntően a gazdaságirányítási rendszer 1968. évi reformja után. Az 1970. évi 19. törvényerejű rendelet úgynevezett egyszerű társaság és közös vállalat létrehozását tette lehetővé. Az 1970-es évek végétől lehetővé vált a kisipar és a kiskereskedelem lehetőségének bővítése, az állami szektorban megjelent a kis vállalat és a leányvállalat. Az 1981. évi 15. tvr. felhatalmazta a Minisztertanácsot, hogy a gazdasági munkaközösségek létesítésére, szervezésére, gazdálkodására és

⁵⁰ Papp Tekla, id. mű, 280.

⁵¹ Sárközy Tamás: *A magyar társasági jog Európában*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2001. 195-197.

megszűnésére vonatkozó rendelkezéseket a Ptk.-nak a polgári jogi társaságra irányadó szabályaitól eltérően állapítsa meg. A felhatalmazás alapján született meg a gazdasági munkaközösségekről szóló 28/1981. (IX.9.) MT rendelet, amely lehetővé tette a vállalkozó kedvű magánszemélyek számára a gazdasági tevékenység folytatását. Az 1982. évi 7. tvr. módosította a magánkereskedelemtől szóló 1977. évi 15. törvényerejű rendeletet, és lehetővé tette, hogy magánkereskedői igazolványt legfeljebb négy személy szerződésén alapuló közös név alatt működő polgári jogi társaság is kapjon. Ezek a kezdetleges szocialista társasági formák fontos szerepet játszottak a vállalkozási szemléletmód kialakításában. Az 1986. évi 34. tvr. az 1978. évi 4. tvr. módosításával lehetővé tette, hogy belföldi jogi személyek részvénytársaságot vagy korlátolt felelősségű társaságot hozzanak létre. Az 1987. évi 28. tvr. hatálybalépése után pedig lehetővé vált, hogy magánszemélyek és ezek jogi személyiséggel nem rendelkező közös név alatt működő társasági jogi személyekkel közösen korlátolt felelősségű társaságot létesítsenek, illetőleg ilyen társaságba lépjenek. Az ilyen társaság azonban csak addig működhetett, amíg legalább egy jogi személy tagja volt.⁵² Összességében elmondható, hogy Magyarország jóval fejlettebb és piacra orientáltabb gazdasági jogrendszerrel lépett be a társadalmi rendszerváltozás folyamatába, mint a többi kelet-európai ország.⁵³

Az egységes társasági törvény gondolata már az 1984-85-ös állami vállalati reform kapcsán felmerült, de a baloldali ideológiai ellenállás miatt az előkészítés leállt. 1987 nyarán lényegében a vegyes vállalatok szélesebb körű létrehozására irányuló nemzetközi pénzügyi nyomás kényszerítette ki a társasági törvény előkészítésének tényleges megkezdését. Emellett a Gt.-nek közvetlen előzménye, hogy az 1985. évi 16. sz. tvr. újraszabályozta a bírósági cégnyilvántartást – ezt váltotta aztán fel a Gt.-hez kapcsolódóan az 1989. évi 23. sz. tvr. (Ctvr.).⁵⁴

Ami a felelősségi jogi kérdéseket illeti, érdemes megemlíteni a korabeli Ptk. 568. § (4) bekezdését, mely szerint a tagok a gazdasági társaság kötelezettségeiért közvetlenül, korlátlanul és egyetemlegesen feleltek. A felelősség kizárása vagy korlátozása harmadik személlyel szemben hatálytalan volt. A cégjegyzékbe történő bejegyzés elmaradása nem érintette a tagok felelősségét a gazdasági társaság kötelezettségeiért. (Fontos megemlíteni, hogy az itt említett „gazdasági társaság”-nak jogi személyisége nem volt, ilyen társaságnak minősült maga a gazdasági társaság, a külkereskedelmi társaság és a kutatási-fejlesztési társaság. „Gazdasági társulás” – amely jogi személyiséggel rendelkezett és társulási szerződéssel jött létre – volt a közös vállalat, a betéti társulás, az egyesülés, a részvénytársaság és a korlátolt felelősségű társaság.)⁵⁵ Az állami vállalat kötelezettségeiért a rábízott vagyonnal felelt [31. § (3) bek.]. A költségvetési szervet a költségvetését meghaladó mértékben is terhelte a kártérítési, megtérítési és kártalanítási kötelezettség, valamint az a kötelezettség, amelyet jóhiszemű személyek irányában

⁵² Kecskés László, id. mű, 297-298.

⁵³ Sárközy Tamás: *Gazdasági státuszjog*. Aula Kiadó, Budapest, 2007. 60.

⁵⁴ Sárközy Tamás: *A magyar társasági jog Európában*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2001. 210.

⁵⁵ Papp Tekla, id. mű 286.

vállalt [37. § (1) bek.].

A jogirodalomban elfogadott nézet szerint mind az egyszerű, mind pedig a jogi személyiséggel rendelkező társulások esetén a korlátlan felelősség érvényesülése volt kívánatos, mivel ezzel a megoldással is növelhető a társulások iránti bizalom.⁵⁶

10. Záró gondolatok

A társasági jogi felelősség hazai, jelen tanulmány keretei által határolt útjait vizsgálva általánosságban arra a következtetésre juthatunk, hogy a magánjogi felelősség vétkességen nyugvó alapvető általános szabályaihoz képest szigorúbb rendelkezéseket tartott indokoltnak a jogalkotó, mely megállapítás főleg a társasággal szembeni jogviszonyokra igaz. A kifelé, a társaság hitelezőivel fennálló kapcsolat szabályozásának talán legfontosabb kérdései a korlátlan, vagy korlátolt helytállási kötelezettség (felelősség), a betudás elve, illetve az utóbbi alóli kivételek voltak. Megállapítható, hogy e területek szabályozásában a jogalkotó kizárólagosságra törekedett, mivel ezek a kérdések jellemzően törvényi beavatkozást kívánnak. A társasági jogi felelősségi kérdések törvényhozás útján történő szabályozása kodifikált magánjogi kódex, csődtörvény és cégtörvény hiányában is meglehetősen nagyszámú kárfelelősségi tárgyú norma megszületését eredményezte. Láthattuk, hogy a hazai kereskedelmi jogfejlődésre igen erőteljes hatást gyakoroltak a külföldi – elsősorban német - jogalkotási tendenciák. Az előrehaladás azonban megtorpant az 1945 utáni viszonyok között. A szocialista társulási jog az 1960-as években indult fejlődésnek, döntően a gazdaságirányítási rendszer 1968. évi reformja után, mely folyamat már elvezet az első társasági törvényünkig és a gazdasági rendszerváltozásig.

---

⁵⁶ Sárközy Tamás: *A szocialista szervezetek társulásainak elvi alapkérdéseiről*. Állam és Jogtudomány, 1970/2. 356-357.